

BIZKAI'KO FORUA EUSKERAZ

Ona emen liburu eder bat. Ederra orriz eta izkiz. Ederra aundieraz. Ederra begientzat eta ederragoa adimenarentzat.

Bizkai'ko Forua deritxo liburu oneri eta gure Lege Zar idatzia dakar, Jose Estornes Lasa'k Forua adierazten dauka eta Puxana ta Agirregabiria'tar Kepa euskeratzaille.

Bizkai'ko euskeraz dator eta orrelan izan bear, Bizkai'ko Lege Zarra agertzeko euskerarik egokie-na ori dalako.

Oraintxe agertzen da lenengoz «Foru» au euskeraz. Sinistu-eziñekoa da benetan, euskaldunok izan dogun erdel-zaletasuna. Zergaitik Bizkai'ko Batzarretan onartu ez erdera ez dakianik? Ez ziran orretan gorabera makalak izan. Zergaitik batzarretan erdera utsa erabilli, noizean bein gaia ondo ulertzeko euskeratu-bearra izan arren? Zergaitik batzar-agiri guztiak erderaz? Eta zergaitik Lege Zarra bera argitaratu zanean, erdera utsean?

Zergaitik asko, baiña erantzun egoki gitxi. Ori ez da besterik gure nortasuna galtzeko euskaldunak artu genauan okerreko owe oat oaino.

* * *

Gaur zuzendu da apur bat okerreko bide ori. Gaurtik aurrera ezin esan gure legeak erdera utsean dagozanak. Puxana'ri eskerrak, Lege Zarra euskeraz daukagu. Eta beste Ian aundi, eder eta egoki batzuk egin ez ba'leuz be, auxe bakarrik naikoa litzake Puxana'ren izena eta bere ospea illezin biurtzeko, bera izango da beti Foruaren, Lege Zarren, lenengo euskeratzaillea eta ori kondaira-ikasleak gizaldirik gizaldira esango dabe.

* * *

Salduko ete da liburu au? Makiña bat liburu da baztarretan pillatuta, saldu barik. Olan geratuko ete da au be?

Ez dot uste. Liburu ederrak, apaingarriztat baiña ez ba'da be, saltzen dira. Onek gaiñera gai-alde-tik be erosgarri izateko zion ba-dauka. Zein aber-tzalek ez dau nai izango Lege Zarren liburu ederra erosi?

Ez da liburu merkea, gaur ez dago merkerik ezer, guzurra edo olakoren bat izan ezik, baiña guz-tiok erosi-bearrekoa dogu.

**

Eta irakurri? Nortzuk irakurriko ete dabe liburu au?

Astitsu bizi diranak bai, irakurriko dabe. Gauza jakingarriak dira izan be-ta. Baiña astitsu bizi diranak gitxi dira gaur.

Eta besteak, asieratik azkenera dana ezin izan-go dabe, baiña ikuska lez eta zatika geiena askok irakurriko dabe.

**

Liburu oneri buruz neure eritxi batzuk agertu nai neukez idaz-lan onetan.

Ez trebe-alde-tik. Lege-arloan ez naz trebea eta erderazko lege-itzen esangurea ondo euskeratuta dagoan jakiteko euskerea ondo jakin bear da, baiña ez gitxiago legearen esangurea eta orretarako legea-ren kondaira eta egin zan aldiko giroa jakin bear dira eta guzti ori urrintxu geratzen jat.

* * *

Ba-dauz liburu onek gauza eder eta zoragarriak. Esaterako aditza erabiltea. Onetan Puxana benetako maisu dogu. Iñok ez daki Bizkai'ko aditza berak bestean ondo erabilten. Eta ori argi ta garbi gera-tzen da liburuan.

Joskeran be benetako jakituna dogu Puxana. Ez dauka ba liburuak orretan utsik. Eta itzulpenetan oso gauza gaxa da ori lortzea, batez be erdereak

dauzan esaldi luzeak ebaki barik euskeratzen direnean. Oso ederto egiten dau Puxana'k lan ori, orretan txalogarria da.

Baiña sartu gaitzan iztegi-arloran. Liburuak azkenean iztegi labur eta egoki bat dakar, 524n. orialdetik 538'garrenera. Eta iztegiaren arazoa oso eztabaidagarria da: Batzuk erdel-itzak sartu ta sartu egiten dabez, beste batzuk, sabindarren bideari jarraituz, erderazko itzik bat be ez dabe onartzen eta ba-dira erdi-bidea artu dabena. Oneitarikoa dogu gure Puxana. Ez dauz erderazko itz larregi artu, baiña bai artu bear ez ziran batzuk, neure ustez.

* * *

Azalean bertan «FORUA» berbea aurkitzen dogu. Lege-gizonak esan bearko dabe «foru» itz orren esangura zeatza zein dan, baiña gure eritxi apala agertu dagigun.

«Foru» berbeak erregeak emondako zerbait dala agertzen dau ala esan lei. España'ko legeen barruan dan zerbait. Eta eritxi ori atzerakada aundia izan da gure erriaren kondairan. Beste alde batetik, aspaldion Lege Zarra esaten da ori adierazteko, eta zergaitik onartu ez itz ori?

Ori baiña be baragarriagoa da oraindiano Franqueza itzultzeko Frankeza artzea. Itz au ez dau euskaldunak iñoz erabili eta itz barria da euskerearen arloan. Eta barria izatekotan itz egokiago bat billatu bear zan.

«Hijo de Algo» edo «Hidalgo» «A itonen seme» artu dau Puxana'k, baiña nondik eta zergaitik? Itzaren jatorriari begiratu ezkeror, ez dago orretarako biderik eta esangureari begiratu ezkeror, «aitona» euskeraz, gipuzkeraz, aitita da eta nik dakidala ez dauka beste esangurarik. «A itorren seme» geiago entzun izan da eta biak dakaz Azkue'k. Baiña ez jat atsegin, neuri beintzat, euskeratze ori. Arabiarrikandik artutako esangurea dan ezkeror, «ondasun-seme» izango zan egokiago eta esanguraz aberatsago edo «etxagun».

«Libertades» itza «erri-eskubideak» itzultzea be ez dot uste onartu leikenik.

«Jaurerri» darabil «Señorio» itzultzeko. Au aspaldion asko entzuten da eta «jauregi»n dauko oiñarria, baiña ez ete zan egokiago izango «jaunerri»?

Eta «noble» itza orrelantxe geratzen da euskeran. Urtenbide errezegia benetan. Zergaitik ez «leñargi» edo «zintzo», aspaldion entzuten dan lez?

«Pertsona» itza be noizbeinka agertzen da. Ez ete dira aspaldiko itz euskaldunak «norki» ta «notin»?

«Inprimatzaille» asieran eta gero «irarri» sarritan. Zergaitik ez «irarle», batera ibilteko?

«Notario» ta «Eskribau» ez dira bat izango, baiña eskribaua erriak aspaldion erabili dauan ezkeror, nik oiatarako erabiliko neuke, eta «idazkia» esanbearean iñoz ez neuke erabiliko erriak be erabilten ez dauan «Izkribu» itza.

Eta ona emen beste itz batzuk eta ondoren nik ezarriko neuken itzulpena: Sillualikurra, Kantziller/zaintzaille, Gorteallegegintza, Lizentzidunbaimendun, justizia/zuzentasun, zuzentzaille, Merinaldeleskualde, Korrejidorelzuzenkide, Fiskalallegeeragille...

* * *

Eta joskera-aldean, «nork-nortzuk jokoan ««-ek» erabiltea,- ez daukat ain bide okertzat, baiña azkeneko «-ek» orrek bizkaieran zeatugabearen esangurea izan dau beti. Erriak oso ondo darabil ori, zergaitik aldatu bear dogu? «Gizonek egin dabe» ez da iñoz, ez iñon, esaten, bai, osteran, ainbeste gizonek ikusi dabe, lau gizonek egin dabe... Artu dagigun erriaren araubide zeatza eta ez maisuen jokabide nastatzaillea. Euskerea erriarena da eta arauak emotean kontu aundiaz jokatu bear dogu.

Eta «nori» atzizkia edo «morfema» erabilten dogunean, «ei» ez dot egokitzen josten, iñoz eta iñon bizkaieraz erabilten ez dalako. Egia esan iñoz agertzen da, «buruei» esaterako, baiña ori aboskeria eta aurreko u'ren indarrez dana, edezeiñek daki.

Olako jokabide asko sartu dira aspaldion gure bizkaieran, baiña erriak ez dauz sekula onartuko, bereak ez diralako. Goazen erriaren bidetik eta ortik eratu dagiguzan gure «gramatika-legeak», ez maisuen bidetik.

Dana dala, eta amaitzera noa, geure arteko eztabaida txikiak alde batera, barriro esan bearean nago, Puxana'ren euskerea, eta liburu onetakoa batez be, euskera ederra, jatorra, garbia, ondo josia, egokia, berba baten esateko, benetako bizkaieria, bizkaiera apaindua, zuzendua, egokitua ta batua dala eta bizkaieran sakondu gura daben guztiak ondo egingo dabe liburu eder au erosi ta irakurriaz. Legeetan gure izakerearen susterra, euskeran gure euskalkiaren oiñarria eta abertzaletasunean berotasunerako bidea aurkituko dabe.

Ez dagiala uste izan gure Puxana'k alperreko lana egin dauanik, ez. Bearbearreko lana eta jatorrasuna billatu gura dabenentzat guztiz onuragarria egin dau. Orain asten dana, gure ekiñaldia da. Ez dautsoguz liburu oneri berak eskiñi dautson beste lan eta izerdi eskiñiko, ez dausku berari emon dautson beste burukomin emongo, baiña irakurri dagigun astiro ta ondo ausnartuz.

OLAZAR'tar Martin'ek